УДК 316.614:159.922-054.73(477)
DOI https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2026.3.37

Лукьянчук Н. В.
кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки та психології
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»
ORCID: 0000-0002-7885-2858

Бегас І. В.
магістрантка з психології
ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: 0009-0005-4463-3103

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО УМОВ ПРИЙМАЮЧОЇ ГРОМАДИ

SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS OF ADAPTATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS TO THE HOST COMMUNITY

У статті здійснено теоретичний аналіз соціально-психологічних чинників адаптації внутрішньо переміщених осіб до умов приймаючої громади в контексті повномасштабної війни в Україні. Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентними масштабами вимушеного внутрішнього переміщення, яке супроводжується руйнуванням звичного життєвого простору особистості, втратою соціальних зв'язків, майна та професійного статусу, а також значним психоемоційним навантаженням, що ускладнює інтеграцію переселенців у нові територіальні громади. Розкрито сутність соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб як багатовимірного процесу, що охоплює соціальний, культурний та власне психологічний виміри і розгортається стадіально – від первинного відчуття безпеки через кризу ідентичності до відновлення здатності до цілепокладання й самореалізації. На основі узагальнення сучасних українських і зарубіжних досліджень запропоновано класифікацію чинників адаптації за чотирма групами: індивідуально-психологічні (вік, мотивація, резильєнтність, копінг-стратегії), соціально-психологічні (соціальна підтримка, включеність у соціальні мережі, соціальна ідентичність, довіра), соціально-середовищні (житлові умови, зайнятість, доступність послуг, настановлення приймаючої громади) та ситуаційні (травматичний досвід, тривалість і повторюваність переміщення). Показано, що соціальна підтримка та характер взаємодії з приймаючою громадою виконують роль системоутворювальних чинників, які опосередковують вплив стресорів воєнного часу на психологічне благополуччя переселенців. Обґрунтовано необхідність переходу від кризової моделі допомоги до довготривалого соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб на рівні територіальної громади. Окреслено перспективи емпіричного дослідження визначених чинників.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, соціально-психологічна адаптація, приймаюча громада, соціальна підтримка, резильєнтність, копінг-стратегії, психологічне благополуччя.

The article provides a theoretical analysis of the socio-psychological factors of adaptation of internally displaced persons to the conditions of the host community in the context of the full-scale war in Ukraine. The relevance of the study is determined by the unprecedented scale of forced internal displacement, which is accompanied by the destruction of the habitual living space of the individual, the loss of social ties, property and professional status, as well as significant psycho-emotional stress that complicates the integration of displaced persons into new territorial communities. The essence of the socio-psychological adaptation of internally displaced persons is revealed as a multidimensional process encompassing social, cultural and psychological dimensions, which unfolds in stages – from the initial feeling of safety through an identity crisis to the restoration of the capacity for goal-setting and self-realization. Based on the generalization of contemporary Ukrainian and international research, a classification of adaptation factors is proposed within four groups: individual-psychological (age, motivation, resilience, coping strategies), socio-psychological (social support, involvement in social networks, social identity, trust), socio-environmental (housing conditions, employment, availability of services, attitudes of the host community) and situational (traumatic experience, duration and recurrence of displacement). It is shown that social support and the nature of interaction with the host community serve as system-forming factors that mediate the impact of wartime stressors on the psychological well-being of displaced persons. The necessity of transition from a crisis model of assistance to long-term socio-psychological support of internally displaced persons at the level of the territorial community is substantiated. Prospects for empirical research of the identified factors are outlined.

Key words: internally displaced persons, socio-psychological adaptation, host community, social support, resilience, coping strategies, psychological well-being.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, розпочата у лютому 2022 року, спричинила наймасштабнішу гуманітарну та міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Мільйони громадян України були змушені покинути власні домівки та переміститися у безпечніші регіони держави, не перетинаючи її кордонів. Вимушене внутрішнє переміщення є не лише зміною місця проживання: воно означає руйнування усталеного життєвого простору особистості, розрив соціальних зв'язків, втрату житла, майна, професійного статусу та звичних соціальних ролей, що супроводжується інтенсивними переживаннями горя, тривоги і невизначеності [1, с. 140]. За таких умов успішність адаптації внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) до нової територіальної громади стає не лише особистісною проблемою кожного переселенця, а й чинником соціальної згуртованості українського суспільства, відновлення людського капіталу та повоєнної відбудови держави.

Емпіричні дані переконливо засвідчують масштаб психологічних наслідків вимушеного переміщення. Загальнонаціональне дослідження, проведене через рік після початку повномасштабного вторгнення, показало, що значна частина дорослого населення України демонструє симптоми помірного та високого стресу, тривоги і посттравматичного стресового розладу, причому вимушено переміщені особи належать до груп найвищого ризику [2]. Дослідження, виконані ще на матеріалі переміщення 2014–2016 років, фіксували серед ВПО високу поширеність посттравматичної симптоматики, депресії і тривожних розладів у поєднанні з украй низьким рівнем звернення по професійну психологічну допомогу [3, с. 103]. Це означає, що основний тягар відновлення психологічної рівноваги переселенців лягає на природні адаптаційні ресурси особистості та на соціальне середовище приймаючої громади. Відтак наукове осмислення соціально-психологічних чинників, які сприяють або перешкоджають адаптації ВПО, набуває особливої теоретичної і практичної ваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема адаптації вимушено переміщених осіб активно розробляється в українській психології та суміжних галузях. Сутність соціальної адаптації ВПО як наукову проблему в умовах воєнного стану проаналізовано у працях О. Кінаш [1; 4], де адаптація розглядається як багатовимірний процес відновлення соціального функціонування особистості, формування нової соціальної ідентичності та інтеграції у приймаюче середовище. В. Біленька дослідила соціально-психологічну адаптацію як чинник психологічного благополуччя ВПО, виокремивши соціальний, культурний і психологічний виміри адаптації та стадії її перебігу [5]. Колектив авторів на чолі з А. Поповою на основі опитування переселенців з окупованих територій систематизував бар'єри адаптації та визначив її критерії – матеріально-побутовий, соціально-правовий, діяльнісно-мотиваційний і соціально-психологічний [6, с. 274]. Соціальні та психологічні метаморфози, які переживають ВПО, емпірично досліджено І. Цирковниковою [7], особливості соціальної адаптації та інтеграції ВПО в Україні – О. Михайличем [8]. Роль соціальної роботи у розвитку адаптаційного потенціалу переселенців розкрито у працях І. Вітковської [9] та Ю. Сахарук [10]. У зарубіжній науці психічне здоров'я і копінг-стратегії українців воєнного часу вивчали W. Xu зі співавторами [11], O. Lushchak зі співавторами [2], стан переміщених осіб у транзиті – D. Rizzi зі співавторами [12], вплив функціональних обмежень на психічне здоров'я переміщених – T. S. Kang зі співавторами [13].

Водночас аналіз наукових джерел засвідчує, що чинники адаптації ВПО здебільшого розглядаються фрагментарно – або в контексті соціальної роботи і соціальних послуг, або в межах клініко-психологічного підходу до наслідків травматизації. Бракує цілісної соціально-психологічної систематизації чинників адаптації переселенців саме до умов приймаючої громади, яка враховувала б і особистісні ресурси ВПО, і характеристики соціального середовища, і специфіку їхньої взаємодії в умовах тривалої війни.

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу сучасних наукових джерел розкрити сутність соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб та систематизувати соціально-психологічні чинники їх адаптації до умов приймаючої громади.

Виклад основного матеріалу. Соціально-психологічна адаптація ВПО є складним, багатовимірним і динамічним процесом. У сучасних дослідженнях її розуміють як процес відновлення соціального функціонування особистості після вимушеного переміщення, що охоплює стабілізацію психоемоційного стану, перебудову системи соціальних зв'язків і ролей, формування нової соціальної ідентичності та поступову інтеграцію у приймаюче соціальне середовище [1, с. 141]. Принципово важливо, що адаптація ВПО не зводиться до пасивного пристосування: вона передбачає активне освоєння нового середовища, у якому особистість не лише відповідає на вимоги громади, а й перетворює власний спосіб життя, вибудовує нові цілі та смисли.

Теоретичним підґрунтям аналізу адаптації ВПО слугують кілька взаємодоповнювальних підходів. У межах стресово-копінгової парадигми вимушене переміщення розглядається як комплексний стресор високої інтенсивності, а адаптація – як результат опанувальної активності особистості, спрямованої на відновлення рівноваги між вимогами середовища і власними ресурсами [11]. Ресурсний підхід акцентує увагу на збереженні, відновленні та нарощуванні особистісних і соціальних ресурсів переселенця, вичерпання яких у ситуації множинних втрат є головним механізмом дезадаптації [9, с. 9–10]. Соціально-інтеграційний підхід, розвинутий передусім у соціальній роботі, розглядає адаптацію як двосторонній процес, у якому змінюються і переселенець, і приймаюча громада, а критерієм успішності виступає не лише суб'єктивне благополуччя ВПО,

а й рівень їхньої реальної участі в житті громади [10, с. 74–75]. Поєднання цих підходів дає змогу розглядати адаптацію ВПО одночасно як внутрішньоособистісний процес опрацювання досвіду втрат і як соціальний процес входження в нову спільноту, що і визначає доцільність саме соціально-психологічного ракурсу аналізу.

У структурі адаптації ВПО доцільно розрізняти щонайменше три взаємопов'язані виміри. Соціальна адаптація означає включення переселенця у соціальне життя приймаючої громади – працевлаштування, участь у місцевих справах, користування послугами, налагодження побуту. Культурна адаптація передбачає прийняття локальних традицій, мовних і культурних особливостей нового регіону. Психологічна адаптація стосується внутрішніх змін особистості – прийняття нових реалій життя, опрацювання досвіду втрат, визначення нових життєвих цілей [5]. Розбалансованість цих вимірів породжує специфічні дезадаптаційні стани: людина може бути формально облаштованою у побутовому сенсі, але психологічно «жити на валізах», відкладаючи життя до повернення додому, або, навпаки, внутрішньо прагнути інтеграції, не маючи для цього матеріальних і соціальних можливостей.

Процес адаптації ВПО має стадіальний характер. Узагальнюючи наявні дані, В. Біленька описує п'ять стадій: від початкового відчуття полегшення і радості від перебування у безпеці – через усвідомлення власної «чужості» у новій громаді, розчарування і депресивні переживання – до поступового відновлення позитивного мислення і, зрештою, власне адаптації [5]. Швидкість і успішність проходження цих стадій істотно різняться: на них впливають вік людини, її мотивація, риси характеру та обсяг доступної соціальної підтримки. Показниками успішної адаптації дослідники вважають перехід від режиму самовиживання до активної діяльності, відновлення здатності ставити цілі і розвиватися, відчуття контролю над власною життєвою ситуацією та відчуття підтримки з боку оточення [5]. Саме ці ознаки становлять психологічне підґрунтя благополуччя переселенця у новій громаді.

Емпіричні дослідження дають змогу окреслити типові труднощі, з якими стикаються ВПО у приймаючих громадах. За результатами глибинних інтерв'ю з переселенцями домінуючими проблемами адаптації є економічна нестабільність, соціальна ізоляція, психологічна напруженість і недостатня координація соціальних послуг [1, с. 144]. Дослідження досвіду ВПО з окупованих територій засвідчило наявність бар'єрів матеріально-побутового (житло, доходи), соціально-правового (документи, доступ до послуг), діяльнісно-мотиваційного (працевлаштування, зайнятість) і власне соціально-психологічного характеру (самотність, відчуженість, недовіра) [6, с. 275–277]. І. Цирковникова на основі опитування переселенців описує глибокі соціальні і психологічні метаморфози, які переживає особистість унаслідок вимушеного переміщення, зокрема перебудову ціннісних пріоритетів, звуження кола спілкування та зміну ставлення до власного майбутнього [7, с. 66–69]. Зазначені труднощі не є ізольованими: невирішеність базових матеріальних питань підтримує хронічний стрес, який, своєю чергою, виснажує психологічні ресурси, необхідні для соціальної активності й пошуку роботи, замикаючи коло дезадаптації.

Систематизація наукових даних дає підстави виокремити чотири групи соціально-психологічних чинників адаптації ВПО до умов приймаючої громади (табл. 1).

Першу групу становлять індивідуально-психологічні чинники. До них належать вік переселенця, стан здоров'я, особливості мотиваційної сфери, риси характеру, рівень резильєнтності та репертуар копінг-стратегій. Молодші ВПО, як правило, адаптуються швидше завдяки більшій гнучкості та ширшим можливостям на ринку праці, тоді як особи похилого віку і люди з інвалідністю утворюють групи підвищеного ризику дезадаптації: зарубіжні дослідження показують, що функціональні обмеження у переміщених осіб статистично пов'язані з вищими рівнями тривоги та порушеннями сну [13]. Важливим предиктором успішної адаптації є характер опанувальної поведінки. Дослідження психічного здоров'я українців у перші місяці повномасштабної війни виявило, що продуктивні копінг-стратегії, орієнтовані на розв'язання проблем і підтримання активності, пов'язані з нижчими рівнями дистресу, тривоги і депресії [11]. Для ВПО типовими стратегіями опанування є розв'язання проблем, уникання та опора на соціальне оточення [5], причому домінування уникання у поєднанні з пасивним очікуван-

Таблиця 1

Соціально-психологічні чинники адаптації внутрішньо переміщених осіб до умов приймаючої громади

Група чинників	Зміст чинників
Індивідуально-психологічні	Вік, стан здоров'я, мотивація до інтеграції, риси характеру, резильєнтність, продуктивні копінг-стратегії
Соціально-психологічні	Соціальна підтримка (емоційна, інформаційна, інструментальна), включеність у соціальні мережі, соціальна ідентичність, міжособистісна та інституційна довіра
Соціально-середовищні	Житлові умови, можливості працевлаштування, доступність соціальних і психологічних послуг, настановлення приймаючої громади щодо ВПО
Ситуаційні	Травматичний досвід, раптовість і вимушеність виїзду, тривалість і повторюваність переміщення, невизначеність щодо повернення

ням повернення додому суттєво гальмує інтеграцію у нову громаду.

Друга група – власне соціально-психологічні чинники, що характеризують систему стосунків переселенця. Центральне місце тут посідає соціальна підтримка у її емоційній, інформаційній та інструментальній формах. Наявність родини, друзів, земляцьких і волонтерських мереж пом'якшує вплив стресорів переміщення, тоді як самотність і розрив звичних зв'язків різко підвищують ризик депресивних станів. Дослідження переміщених осіб у транзиті зафіксувало у більшості обстежених високі рівні тривоги, депресивних переживань і порушень сну саме на тлі втрати звичного соціального середовища та невизначеності майбутнього [12]. До цієї ж групи належать включеність у соціальні мережі приймаючої громади, збереженість і гнучкість соціальної ідентичності, рівень міжособистісної та інституційної довіри. Узагальнюючи сучасні підходи, О. Кінаш відносить соціальну підтримку, включеність у соціальні мережі та психологічні ресурси особистості до ключових чинників адаптації ВПО [1, с. 142]. Соціально-психологічні чинники виконують роль своєрідного «мосту» між особистістю і громадою: саме через них матеріальна допомога та послуги набувають для переселенця психологічного смислу прийняття і належності.

Третю групу утворюють соціально-середовищні чинники, пов'язані з характеристиками приймаючої громади: доступність житла і його якість, можливості працевлаштування, розвиненість соціальної інфраструктури та соціальних послуг, а також настановлення місцевих мешканців щодо переселенців. Дослідження соціальної адаптації та інтеграції ВПО в Україні засвідчують, що саме житлова і трудова невлаштованість найчастіше стає причиною вторинного переміщення або відмови від інтеграції у громаду [8, с. 101–104]. Не менш значущим є соціально-психологічний клімат громади: доброзичливе, партнерське ставлення місцевих мешканців сприяє формуванню у ВПО відчуття прийнятості, тоді як упередження і стигматизація («чужі», «конкуренти за ресурси») актуалізують захисну самоізоляцію переселенців. У цьому контексті продуктивним є громадоцентричний підхід до організації підтримки, за якого громада розглядається не як пасивний надавач допомоги, а як активний суб'єкт спільної з переселенцями розбудови соціального середовища [10, с. 75–77].

Четверта група – ситуаційні чинники, які характеризують обставини самого переміщення: раптовість і вимушеність виїзду, пережитий травматичний досвід (обстріли, окупація, втрата близьких), тривалість переміщення, його повторюваність, а також ступінь невизначеності щодо можливості повернення. Загальнонаціональні дані свідчать, що поширеність симптомів стресу, тривоги і ПТСР серед українців після року повномасштабної війни залишається високою, а досвід переміщення є одним із чинників, що обтяжують психічний стан [2]. Що тривалішим і невизначенішим є переміщення, то більше адаптація набуває характеру не тимчасового пристосування, а вимушеної перебудови всього життєвого проєкту особистості, що потребує глибокої внутрішньої роботи з переосмислення цінностей і цілей.

Виокремлені групи чинників перебувають у системній взаємодії. Індивідуально-психологічні ресурси визначають, як особистість сприймає і використовує можливості середовища; соціально-середовищні умови задають об'єктивні межі адаптації; соціально-психологічні чинники опосередковують зв'язок між ними; ситуаційні чинники модулюють інтенсивність адаптаційного навантаження. Системоутворювальну роль, на нашу думку, відіграє саме соціальна підтримка та якість взаємодії ВПО з приймаючою громадою: за наявності підтримувального соціального середовища навіть переселенці з виснаженими особистісними ресурсами і тяжким травматичним досвідом демонструють поступове відновлення, тоді як соціальна ізоляція знецінює ефект матеріальної допомоги.

Інтегральним критерієм успішності адаптації доцільно вважати психологічне благополуччя переселенця. Соціально-психологічна адаптація і психологічне благополуччя ВПО пов'язані відношенням взаємної детермінації: з одного боку, успішне входження у громаду створює умови для відновлення позитивного самоставлення, життєвих цілей і задоволеності життям; з іншого – збережене психологічне благополуччя виступає ресурсом, який уможливлює соціальну активність, необхідну для інтеграції [5]. Саме тому програми підтримки ВПО, зосереджені винятково на матеріальних аспектах облаштування, без уваги до психоемоційного стану переселенців, демонструють обмежену ефективність: незадоволені психологічні потреби у безпеці, належності та визнанні блокують використання навіть доступних соціальних можливостей.

Окремої уваги заслуговує проблема доступу ВПО до професійної психологічної допомоги. Ще на матеріалі переміщення 2014–2016 років загальнонаціональне обстеження показало, що переважна більшість переселенців із вираженими симптомами психічних розладів не зверталися по спеціалізовану допомогу, віддаючи перевагу самолікуванню або уникаючи звернень через фінансові бар'єри, брак інформації та побоювання стигматизації [3, с. 104–107]. В умовах повномасштабної війни ця проблема лише загострилася з огляду на кратне зростання кількості осіб, які потребують підтримки. Це підсилює аргументи на користь низькопорогових, наближених до місця проживання форм психосоціальної допомоги на базі громади – груп взаємопідтримки, просвітницьких програм із психічного здоров'я, скринінгу психоемоційного стану під час надання соціальних послуг, – які дають змогу охопити переселенців, котрі ніколи не звернуться до спеціалізованих закладів самостійно.

Практичним висновком із такого розуміння є необхідність зміни моделі допомоги ВПО. Кризова модель, зорієнтована на задоволення нагальних

потреб (евакуація, тимчасовий прихисток, гуманітарна допомога), була виправданою на початковому етапі, проте в умовах тривалої війни вона має поступитися місцем довготривалій моделі соціально-психологічного супроводу, спрямованій на відновлення адаптаційного потенціалу переселенців та їх інтеграцію у громади [1, с. 145]. Змістовими напрямами такого супроводу є розвиток адаптаційного потенціалу ВПО засобами соціальної роботи [9, с. 10–11], психосоціальна підтримка і групові форми роботи, які відновлюють досвід належності, сприяння працевлаштуванню як чиннику відновлення суб'єктності, а також робота з приймаючою громадою щодо формування інклюзивних настановлень стосовно переселенців [10, с. 76–78]. Особливої уваги потребують вразливі категорії ВПО – особи похилого віку, люди з інвалідністю, самотні матері, для яких бар'єри адаптації є множинними [13].

Окреслена теоретична систематизація створює підґрунтя для емпіричного дослідження. Перспективним видається вимірювання рівня соціально-психологічної адаптованості ВПО у поєднанні з діагностикою резильєнтності, копінг-стратегій, сприйманої соціальної підтримки та суб'єктивного благополуччя, що дало б змогу перевірити гіпотезу про опосередковувальну роль соціально-психологічних чинників у зв'язку між стресорами переміщення і психологічним благополуччям переселенців. Доцільним є порівняльний план дослідження, який передбачав би зіставлення груп ВПО з різною тривалістю переміщення та різним типом проживання (місця компактного поселення, орендоване житло, проживання у родичів), оскільки саме ці параметри, за наявними даними, істотно диференціюють умови адаптації [1, с. 143–144]. Додатковий дослідницький інтерес становить вивчення настановлень мешканців приймаючих громад щодо переселенців, що дало б змогу проаналізувати адаптацію як двосторонній процес і визначити мішені соціально-психологічної роботи не лише з ВПО, а й із громадою.

Отримані в такий спосіб емпіричні дані могли б лягти в основу програми соціально-психологічного супроводу адаптації ВПО на рівні територіальної громади, яка поєднувала б індивідуальний напрям (психологічне консультування, розвиток копінг-компетентності та резильєнтності), груповий напрям (групи підтримки, тренінги комунікативних умінь, заходи спільного дозвілля переселенців і місцевих мешканців) та середовищний напрям (інформаційна доступність послуг, залучення ВПО до волонтерства й місцевих ініціатив як механізм відновлення суб'єктності та соціальної належності). Такий комплексний підхід відповідає сучасній тенденції до громадоцентричних і довготривалих моделей підтримки переселенців [1, с. 145; 10, с. 77–78].

Висновки. Проведений теоретичний аналіз дає підстави для таких висновків. По-перше, соціально-психологічна адаптація внутрішньо переміщених осіб є багатовимірним стадіальним процесом відновлення соціального функціонування особистості, що охоплює соціальний, культурний і психологічний виміри та завершується інтеграцією у приймаючу громаду, показниками якої є перехід від самовиживання до активної діяльності, відновлення цілепокладання, відчуття контролю над життям і відчуття підтримки.

По-друге, чинники адаптації ВПО до умов приймаючої громади доцільно систематизувати у чотири групи: індивідуально-психологічні (вік, здоров'я, мотивація, резильєнтність, копінг-стратегії), соціально-психологічні (соціальна підтримка, включеність у соціальні мережі, соціальна ідентичність, довіра), соціально-середовищні (житло, зайнятість, послуги, настановлення приймаючої громади) та ситуаційні (травматичний досвід, тривалість і невизначеність переміщення). Системоутворювальну роль у цій структурі відіграють соціальна підтримка та якість взаємодії переселенця з приймаючою громадою, які опосередковують вплив стресорів воєнного часу на психологічне благополуччя ВПО.

По-третє, в умовах тривалої війни допомога ВПО має ґрунтуватися на довготривалій моделі соціально-психологічного супроводу, що поєднує розвиток особистісних адаптаційних ресурсів переселенців, розбудову підтримувальних соціальних мереж та цілеспрямовану роботу з приймаючою громадою щодо формування інклюзивного середовища.

Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо в емпіричному дослідженні виокремлених груп чинників на вибірці внутрішньо переміщених осіб з використанням валідних психодіагностичних інструментів, у перевірці гіпотези про опосередковувальну роль соціальної підтримки у зв'язку між стресорами переміщення та психологічним благополуччям ВПО, а також у розробленні й апробації на цій основі програми соціально-психологічного супроводу адаптації переселенців на рівні територіальної громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кінаш О. М. Соціально-психологічна адаптація внутрішньо переміщених осіб в умовах тривалого воєнного конфлікту: теоретико-прикладний аспект соціальної роботи. Публічне управління та соціальна робота. 2026. Т. 1. С. 139–147. DOI: https://doi.org/10.32782/3041-1319/2026-1-20

2. Lushchak O., Velykodna M., Bolman S., Strilbytska O., Berezovskyi V., Storey K. B. Prevalence of stress, anxiety, and symptoms of post-traumatic stress disorder among Ukrainians after the first year of Russian invasion: a nationwide cross-sectional study. The Lancet Regional Health – Europe. 2023. Vol. 36. Article 100773. DOI: https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2023.100773

3. Roberts B., Makhashvili N., Javakhishvili J., Karachevskyy A., Kharchenko N., Shpiker M., Richardson E. Mental health care utilisation among internally displaced persons in Ukraine: results from a nation-wide survey. Epidemiology and Psychiatric Sciences. 2019. Vol. 28, № 1. P. 100–111. DOI: https://doi.org/10.1017/S2045796017000385

4. Кінаш О. Соціальна адаптація вимушено переміщених осіб в умовах військового стану як наукова проблема. Social Work and Education. 2024. Vol. 11, № 1. С. 136–144. DOI: https://doi.org/10.25128/2520-6230.24.1.11

5. Біленька В. В. Соціально-психологічна адаптація як чинник психологічного благополуччя внутрішньо переміщених осіб. *Вісник* Приазовського державного технічного університету. Серія: Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування. 2024. Т. 11, № 11. DOI: https://doi.org/10.31498/2617-2038.2024.11.312053

6. Попова А., Цибуляк Н., Лопатіна Г., Сичікова Я., Романов Р. Соціально-психологічна адаптація як ключ до інтеграції: дослідження досвіду внутрішньо переміщених осіб з окупованих територій України. *Наукові* записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2024. № 1. С. 272–296. DOI: https://doi.org/10.32782/2412-9208-2024-1-272-296

7. Цирковникова І. Соціальні та психологічні метаморфози адаптації внутрішньо-переміщених осіб, результати дослідження. Humanitas. 2022. № 2. С. 64–71. DOI: https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.2.9

8. Михайлич О. В. Особливості соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2023. № 100. С. 99–107.

9. Вітковська І. Роль соціальної роботи у розвитку адаптаційного потенціалу внутрішньо переміщених осіб в Україні. Humanitas. 2024. № 6. С. 8–12. DOI: https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.2

10. Сахарук Ю. П. Сучасні підходи до соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах воєнного стану. Публічне управління та соціальна робота. 2024. № 2. С. 72–79. DOI: https://doi.org/10.32782/3041-1319/2024-2-12

11. Xu W., Pavlova I., Chen X., Petrytsa P., Graf-Vlachy L., Zhang S. X. Mental health symptoms and coping strategies among Ukrainians during the Russia-Ukraine war in March 2022. International Journal of Social Psychiatry. 2023. Vol. 69, № 4. P. 957–966. DOI: https://doi.org/10.1177/00207640221143919

12. Rizzi D., Ciuffo G., Sandoli G., Mangiagalli M., de Angelis P., Scavuzzo G., Nych M., Landoni M., Ionio C. Running away from the war in Ukraine: the impact on mental health of internally displaced persons (IDPs) and refugees in transit in Poland. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2022. Vol. 19, № 24. Article 16439. DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph192416439

13. Kang T. S., Head M. G., Brackstone K., Buchko K., Goodwin R. Functional disability, health care access, and mental health in Ukrainians displaced by the 2022 Russian invasion. Psychiatry Research. 2024. Vol. 342. Article 116238. DOI: https://doi.org/10.1016/j.psychres.2024.116238

Дата першого надходження статті до видання: 19.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.11.2026